

# Bevezető előadás

Rácz Tamás

raczt@kgt.bme.hu

2018.02.06.

# A mai előadásról

## **Bevezetés**

- a tantárgy céljának, motivációinak bemutatása
- a félév témái és időbeosztása, az előadók rövid bemutatása
- a tárgykövetelmények ismertetése

## **Oktatásgazdaságtani alapvetések**

- humántőke jelentése, szerepe és kapcsolata a(z) (felső)oktatással
- egyes oktatásgazdaságtani megközelítések rövid áttekintése

# Motiváció, célok

- hallgatói vezetők szisztematikus képzésére igény nem újkeletű
- elmúlt pár évben strukturális változások az egyetemeken
  - duális menedzsment, fékek és ellensúlyok átalakulása
- fő cél az szervezeti-személyi összefüggések megértése
- hallgatói tömeg erőteljesebb fluktuációja → egyén aktív ideje csökken
  - gyorsabban fel kell készülni a vezetői/képviselői munkára
- célcsoport: hallgatói képviselők, kollégiumi mentorok, szakkollégiumok, versenycsapatok, öntevékeny körök vezetői (és mindenki, aki ezekre készül)

# A félév témái dióhéjban

- Felsőoktatási oktatásgazdaságtani alapfogalmak
- Európai és a magyar felsőoktatás rendszere, jogszabályi környezete
- Az egyetemi szervezet és működés, fogl. jogviszonyok, vez. megbíz.
- Minőségmenedzsment a felsőoktatásban és az egyetemen
- A felsőoktatás finanszírozása, az egyetem költségvetése
- A hallgatói mozgalom történelme
- A HÖK működése, felépítése, kollektív jogok az egyetemen
- Hallgatói szolgáltatások az egyetemen
- Háttérszervezeti áttekintés, civil szervezetek jogi és pénzügyi kérdései

# Az előadókról pár szó

## **Dr. Szabó Tibor** (okl. gépészmérnök, közg. szakokl. mérnök, PhD)

- 1992-ben a Hallgatói Önkormányzat alapítója a Közlekedésmérnöki Karon
- 1994-ben egyetemi szinten is létrehozta a Hallgatói Önkormányzatot
- 1998-2014-ig a BME főtitkára (→ gyakorló egyetemi vezető)
- 1995-ben és 2015-ben Pro Juventute Universitatis-díjat kapott
- kutatási, oktatási területei:
  - költségvetési szervek működési és finanszírozási problémái
  - nonprofit szervezetek sajátos viselkedési jegyei
  - felsőoktatási menedzsment kérdések

# Az előadókról pár szó

## **Fortuna Zoltán** (közgazdász)

- 2000-2003 egyetemi hallgatói képviselő
- 200x-től egyetemi költségvetésért felelős (osztály)vezető

## **Daku Dávid** (okl. ingatlanfejlesztő építészmérnök)

- 2014-2016 Egyetemi Hallgatói Képviselő elnöke
- 2017-ben Pro Juventute Universitatis-díjat kapott tevékenységeiért

## **Rácz Tamás** (okl. közgazdasági elemző)

- 2013-2016 Egyetemi Hallgatói Képviselő alelnöke
- 2012-től a Műegyetemi Hallgatókért Alapítvány Kuratóriumának elnöke

# A félév időbeosztása

hét	időpont	téma	oktató
1. hét	2018.02.06	Bevezetés, célok ismertetése, oktatók bemutatása	Rácz Tamás
		Bevezetés, felsőoktatási, okt.gazdaságtani alapfogalmak	Rácz Tamás
2. hét	2018.02.13	Európai és a magyar felsőoktatás rendszere	Szabó Tibor
		Európai és a magyar felsőoktatás rendszere	Szabó Tibor
3. hét	2018.02.20	A magyar felsőoktatás jogszabályi környezete	Szabó Tibor
		Az egyetemi szervezet és működés, kialakításának elvei	Szabó Tibor
4. hét	2018.02.27	Az egyetemi szervezet és működés, kialakításának elvei	Szabó Tibor
		Foglalkoztatási jogviszonyok, vezetői megbízások	Szabó Tibor
5. hét	2018.03.06	Minőségmenedzsment a felsőokt.-ban és az egyetemen	Szabó Tibor
		Minőségmenedzsment a felsőokt.-ban és az egyetemen	Szabó Tibor
6. hét	2018.03.13	1. zh feleletválasztós kérdések, 30 perc	Barabás Zoltán
		A felsőoktatás finanszírozásának elméletei	Szabó Tibor
7. hét	2018.03.20	A felsőoktatás finanszírozási kérdései	Fortuna Zoltán
		A felsőoktatás finanszírozási kérdései	Fortuna Zoltán

hét	időpont	téma	oktató
8. hét	2018.03.27	Az egyetemi költségvetés	Fortuna Zoltán
		Az egyetemi költségvetés	Fortuna Zoltán
9. hét	2018.04.10	2. zh feleletválasztós kérdések, 30 perc	Barabás Zoltán
		A hallgatói mozgalom történelme	Szabó Tibor
10. hét	2018.04.17	A Hallgatói Önkormányzat felépítése, működése	Daku Dávid
		A Hallgatói Önkormányzat felépítése, működése	Daku Dávid
11. hét	2018.04.24	A hallgatói kollektív jogok és gyakorlása az egyetemen	Daku Dávid
		Hallgatói szolgáltatások az egyetemen	Rácz Tamás
13. hét	2018.05.08	Hátérszervezeti áttekintés, nonbusiness szervezetek	Rácz Tamás
		Civil szervezetek jogi és pénzügyi kérdései	Rácz Tamás
14. hét	2018.05.15	3. zh esszékérdések 45 perc	Barabás Zoltán
		esettanulmányok kiselőadásai	
póthét	2018.05.22	1., 2., 3. zh pótlása	Barabás Zoltán

# Teljesítményértékelések, pótlások

- az előadásokon a részvétel nem kötelező, jelenlét követelmény nincs
- teljesítményértékelés 3 zárthelyi dolgozat és 1 házi feladat alapján
- zh-k súlya az érdemjegy kialakításában rendre = (30%; 20%; 50%)
- a házi feladat súlya (esettanulmány megoldása, előadása) = 25%
- mindhárom zh a pótlási héten (2018.05.22.) pótolható, javítható
- 2018.05.29-én egyetlen zh ismételten pótolható vagy javítható
- az érdemjegy kialakításában a magasabb pontszámú zh-k számítanak
- az elégségeshez mindhárom zh-n legalább 40%-ot kell elérni



# Oktatásgazdaságtan egyes alapvetései

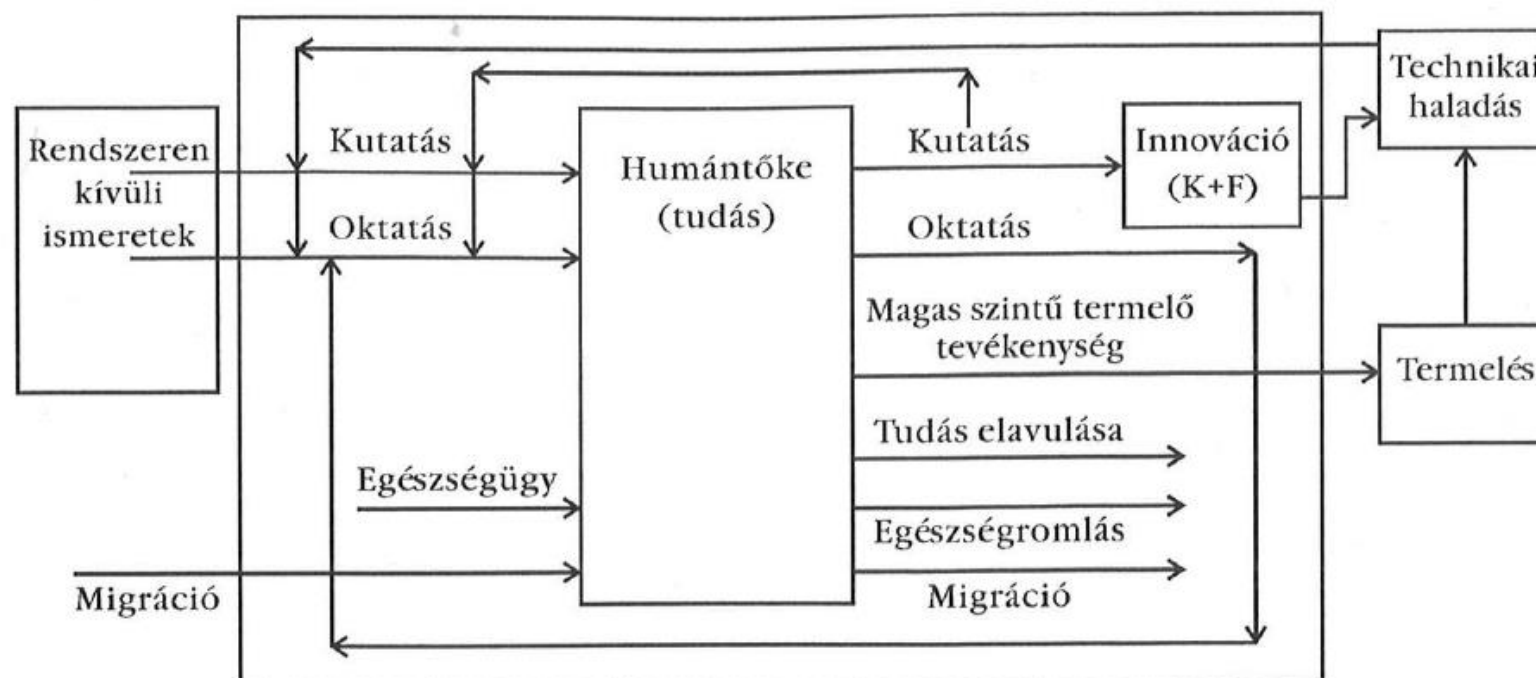
# Humántőke, „az emberi tényező”

- 17. sz. William Petty-től származik a kifejezés
- 18. sz. Adam Smith használta először, mint közg. tényező
- 20. sz.-tól intenzív a kutatása, felfogása azonban nagyon heterogén
- nem igazán egzakt, sokszor inkább „közérezhető” fogalom
- egy megközelítés szerint a humántőke a szellemi készségek összessége
  - gondolkodási képesség, tudás
  - önfegyelem, kitartás, megbízhatóság, csapatmunka (munka)
  - szülői képesség, konfliktusok hatékony kezelése (család)
  - adott korlátok, kötelezettségek közötti életvitel (közösség)

# Miért érdekes számunkra a humántőke?

- növekedési modellek fontos tényezője
- lényeges az állománya (stock) és a változása (flow) is
- van mikro (személyhez kötött) és makro (nemzetgazdaság) értelmezése
- empirikus tesztelések során az **oktatás** a leggyakoribb proxyja
- az **oktatás, kutatás humántőkét termel**
- K+F és az innováció kapcsolata
- Miért nevezzük tőkének a humántőkét?

# A humántőke rendszere



Forrás: Ligeti–Ligeti (2014)

## output oldal

- termelési és elhasználódás foly.
- materiális és immateriális javak

## input oldal

- kutatás (oktatáson át)
- egészségügy

# Oktatásgazdaságtani elméletek

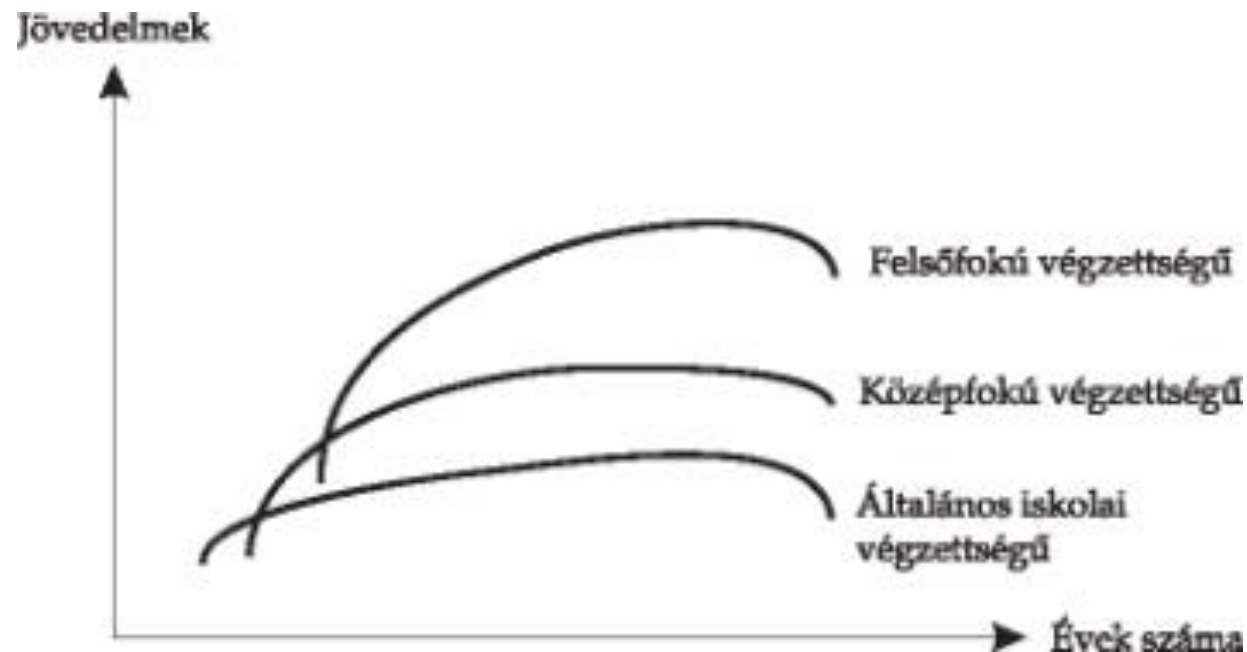
- emberi tőke elmélete
  - lényege, hogy az oktatás humántőkét termel (egyének termelékenysége növekszik)
- szűrőelmélet
  - az oktatás informálja a későbbi munkaadókat az egyén várható képességeiről
- munkaerő-szükségleten alapuló tervezés
  - a gazdasági növekedéshez megadott számú és minőségű munkavállalóra van szükség → ennek tervezése az oktatáspolitikai feladata

# Emberi tőke elmélete

- Mondd, mennyit ér az ember? – Mi alapján határozható meg?
  - az oktatás növeli a humántőke termelékenységét
  - humántőke jelenértékének meghatározása (diszkontráta választás?)
    - egyéni és társadalmi megtérülési számítások
      - ráfordítások: pl. tandíj, elmaradt kereset díja
      - hozamok: pl. keresetnövekmény
- Miben különbözik az egyéb tőkejavaktól?
  - nem átruházható (visszterhesen sem :D)
  - élettartama az ember életével megegyezik
  - időt kell befektetni, nem elég pl. pénzt a növeléséhez
  - kockázat és bizonytalanság kérdése

# Miért veszünk részt az oktatásban elméletileg?

Életkereseti görbék iskolai végzettség szerint

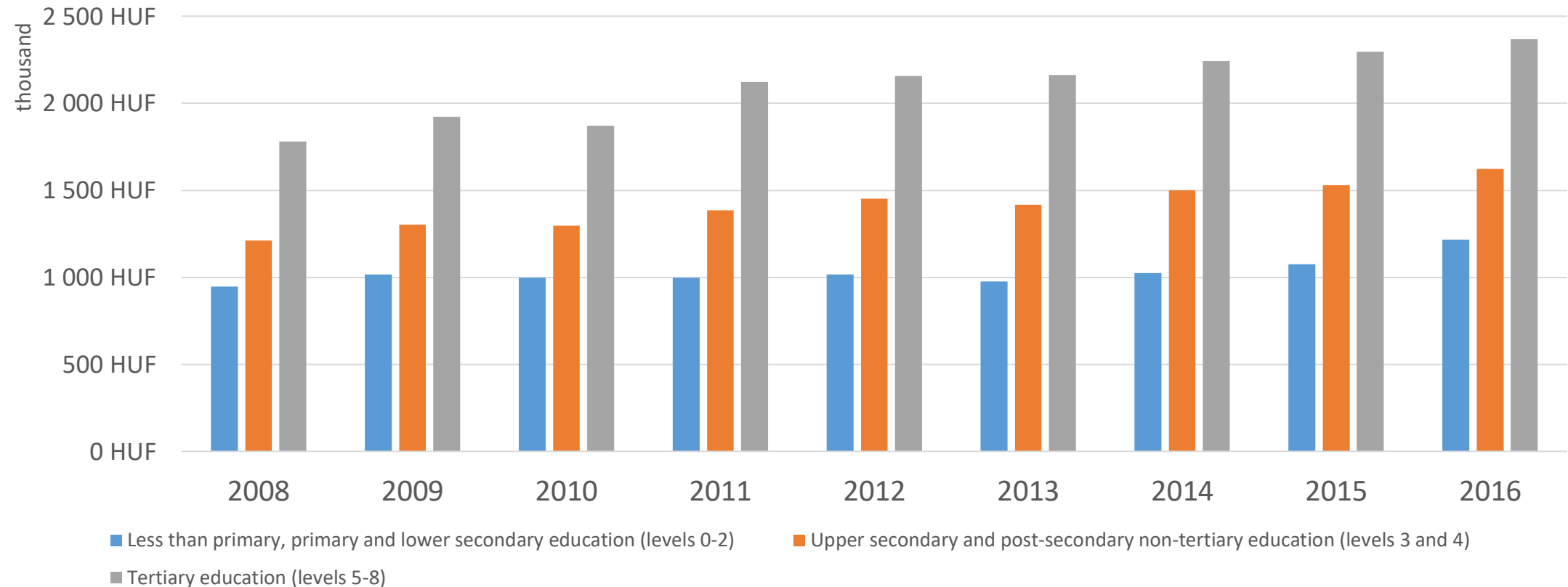


Forrás: Varga (1998)

- magasabb végzettség → magasabb termelékenység
- addig növekszik a termelékenység, amíg a pótberuházás meghaladja az amortizációt
- magasabb végzettség később indul és később tetőzik

# Miért veszünk részt az oktatásban gyakorlatilag?

Mean income by educational attainment level in Hungary



Adatok forrás: Eurostat



# Megéri-e a társadalomnak az oktatás?

- állami támogatások miatt az egyénnek jobban megéri
- fejlődő országokban magasabbak a megtérülési ráták
  - ami az egy főre jutó jövedelem növekedésével csökken
- a magasabb fokú oktatás társadalmi megtérülése alacsonyabb
- az oktatás kiterjesztése nem jelenti a társadalmi megtérülés jelentős csökkenését, de valamelyest időben csökken

# A szűrőelméletek

- elutasítja az emberitőke elméleteket miszerint az oktatás növeli az egyén termelékenységét, valamint hogy a tanulás tőkeakkumulációs folyamat
- képviselői szerint az oktatás során a humántőke nem változik, az iskola szerepe csak a megfelelő egyének kiválogatásában (szűrésében) van
  - egyfajta jelzést biztosít a munkáltatóknak az egyének képességeiről
- a termelékenység mérése igen költséges, jobb ha más csinálja
  - gondoljunk bele milyen sokat keresnek a HR munkatársak a vállalatoknál

# A szűrőelméletek

- az iskolázottság csak jelzés (a termelékenység proxy-ja)
  - nem a megszerzett ismeretanyag a lényeges, hanem hogy képes volt „kibírni”
  - pl. pontosság, együttműködés, kitartás sokkal fontosabb, a többit majd megtanulja a munkavállaló, ami a feladat ellátásához kell
- Akkor miért nem jár mindenki egyetemre?
  - mert a jobb képességűeknek (komparatív) előnyük van, így a gyengébbek relatív nagyobb költséggel végzik el az egyetemet
- két lényegesen különböző elmélet
  - a iskolázottság alapú választás hatékonyan osztja el a munkaérőt → gazdasági növekedés forrása lehet
  - „bizonyítványhipotézis”: oklevél csak belépő → jövedelemelosztás, nincs növ.

# A munkaerő-szükségleten alapuló oktatástervezés

- intézményi közgazdaságtani megközelítés
  - piaci kudarcok és intézményi korlátok akadályozzák a hatékonyságot
- tervezés hiányában állandó munkaerőhiány/felesleg a szakmákban
  - egyén korlátozott információi miatt nem tud megfelelően választani
  - „ragadós bérek” nem szállítják jól az információt (intézményi korlát)
  - mobilitás korlátozottsága miatt a munkaerő erősen „térfüggő”
- oktatás tervezése célja a szakképzettségek szerinti munkavállalók „termelése” és a kereslethez igazítása

# Az oktatástervezésről röviden

1. a termelés növekedésének előrejelzése és ágazati összetételének megállapítása
2. ágazatok foglalkoztatási struktúrájának meghatározása (pl. külföldi minták alapján)
3. felméri a foglalkoztatottak és a képzés alatt lévők, és a nyugdíj előtt állók szakképzettség szerinti létszámait
4. munkakereslet és munkakínálat eltéréseinek vizsgálata (időtényező figyelembevételével)
5. megbecsülik az egyes szakképzettégek szerint a képzendő munkavállalói létszámokat

# További információk

- a tárgy gondozója a **Közgazdaságtan Tanszék** (Q ép. A szárny 2. em.)
- adminisztrációs és oktatási kérdésekkel hozzám lehet fordulni
  - email: [raczt@kgt.bme.hu](mailto:raczt@kgt.bme.hu)
  - telefon: +36 1 463 1962
  - fogadóidő: előzetes egyeztetés szerint
- a tárgy honlapja: <http://kgt.bme.hu/tantargyak/bsc/BMEGT30V100>
  - itt elérhető a tantárgyi adatlap
  - folyamatosan elérhetővé tesszük az előadott slide-okat és a jegyzeteket

# Felhasznált irodalmak és további olvasnivalók

- Szabó T. (2008): Állami egyetem szervezetének és működésének elemzése és lehetséges fejlesztési irányai. PhD értekezés. BME  
<http://hdl.handle.net/10890/712>
- Ligeti I.–Ligeti Zs. (2014): *Az emberi tényező*. Typotex
- Varga J. (1998): *Oktatás-gazdaságtan*. Közgazdasági Szemle Alapítvány <http://www.kszemle.hu/kiadvany/letoltes.php?id=4>
- Fortuna Zoltán (2006): A műszaki felsőoktatásba felvételizők humántőke beruházásai. MBA szakdolgozat. BME GTK

Köszönöm a figyelmet!